Tomten på Töreby

Av

SELMA LAGERLÖV.

Jag kommer ihåg att jag en gång som barn reste förbi en gammal gård, där man visste att det fanns en tomte. Gården låg mycket enslig och fult på en flack sjöstrand. Det fanns ingen trädgård omkring det höga, vita boningshuset, bara ett par förvuxna träd. Det var det tråkigaste ställe jag någonsin sett. Men det såg nog ut att vara en rik gård. Uthusbyggnaderna voro välbyggda och stort tilltagna, och på åkrarna stod säden så frodig, att jag kan minnas det än i dag.

Det märkvärdigaste var att se den ordning, som rådde överallt. Jag minns, att vi körde långsamt förbi gården för att se hur väl dikena voro grävda, hur rakt vägarna löpte och hur fast broarna voro byggda. Vi lade märke till de nätta, målade båtarna, som gungade vid stranden, och till en ofantligt lång tvättbrygga, som ten, som vill, att de ska skölja sina ten, som vill, at ide ska skölja sina kläder ute på riktigt djupt vatten och inte i det grunda strandvattnet", sade vi.

Det var ingen, som tvivlade på att allt var sådant det var där på gården för tomtens skull eller att folket, som bodde där, trodde på honom. Det var av skräck för tomten, som det inte fick ligga kvar ett halmstrå eller en sticka på gårdsplanen, som ladugården var putsad likt ett förmak och åkrarna voro som trädgårdssängar.

Den där tomten hade funnits på gården i alla tider, och från alla tider fanns det historier om honom. Här skall jag berätta en, som torde ha tilldragit sig för omkring två hundra årsedan.

Det var en mörk höstnatt med regn, som skvalade ner utför de grå timmerväggarna, ty på den tiden var herrgården varken brädfodrad eller målad, och med storm, som kom alla kvistarna på den höga vildapeln, som stod vid gaveln, att piska mot takåsen.

Mitt under det värsta ovädret kom en uggla flygande. Hon hade sitt bo uppe bland takstolarna på en av de stora vindarna och brukade flyga in dit genom en liten glugg tätt under takrännan. Men innan hon kunde hitta gluggen, tog vinden fatt i henne, pöste upp hennes täta fjäderskrud, så att hon såg ut som en rund boll, och kastade henne ett par gånger mot väggen. Då uppgav fågeln alla försök att komma in. I dess ställe satte den sig i vildapeln och skrek hela natten igenom.

Inne i byggnaden var det mycket tyst och stilla, men av ljusskenet, som sålade ut genom springorna i fönsterluckorna, märktes det, att husfolket inte var gånget till sängs. En och annan gång hördes stoj och ett högt skratt, strax därpå blev det dödstyst på nytt.

Fram mot elvatiden på natten kom gårdens gamla hushållerska, som var fullt klädd och bar sina nycklar vid sidan, som kunde hon inte skiljas från dem varken natt eller dag, ut i förstugan. Den tunga dörren var stängd med fyra olika lås, och det dröjde länge, innan den gamla kvinnan kunde öppna den. Så snart hon hade fått den på glänt, passade vinden på, svängde upp den på vid gavel, kastade en hel regndusch i ansiktet på hushållerskan och snurrade omkring bland trasmattorna i förstugan, så att de slingrade som ormar.

Den gamla kvinnan stängde till dörren efter sig och vandrade ut i natten. Hon gick mycket fort, som jagad av en stor förskräckelse, och mumlade oupphörligt: "Herren bevare oss! Herren bevare oss!"

Hon lyste för sig med en bornlykta, men hon var så upptagen av att tänka på det, som skrämde och ängslade henne, at thon inte gjorde sig nytta av skenet, utan trampade ner i vattenpussar, som hon väl kunde ha undvikit. Gång på gång vek hon i förvirringen av från den tilltrampade stigen, kom upp i gräsvallen och trasslade in sig i en törnhäck, som slet en flik ur hennes klänning. Allt detta tycktes hon inte märka. Hon fortsatte sin vandring ofrötrutet, allt under det att hon mumlade sitt: "Herren bevare oss! Herren bevare oss!"

Äntligen kom hon fram till stallbyggnaden. Hon steg uppför loftstrappan, som liten och smal smög fram utanpå huset, och stannade vid luckan till höloftet.

Det glimtade ljusken innanför luckan, och då hushållerskan böjde sig framåt kunde hon se in i ett litet rum, vars väggar voro behängda med selar, tömmar, sadlar och remtyg. Egentligen var det inte något rum, endast en avbalkning av höloftet. Höet pöste in genom de gleas brädväggarna, och mitt på golvet fanns en stor lucka, genom vilken man kunde klättra ner till stallet. På en säng i ett hörn av kammaren satt den gamla gårdskusken. Han lyste för sig med en töresticka och läste i Guds ord. Han satt där, som hade han inte haft ro att lägga sig i det svåra ovädret. I varje ögonblick lyfte han huvudet från boken och lyssnade till storm och regn och uggleskri.

Hushållerskan knackade på, och kusken kom och öppnade. Han började genast ursäkta sig för att han satt med bart ljus där på loftet. Han tycktes tro, att hon hade gått ut i natten endast för att bedja honom fara varsamt med elden. "Jag vet nog, att det är farligt", sade han, "men jag tyckte det behövdes, att någon läste Guds ord i denna hemska natt."

Den gamla kvinnan svarade inte på detta. Hon satte sig ner på en lår, som var full av läderbitar och järnskrot. Det var alltjämt en sådan skräck över henne, att hon inte var vid sina sinnen, händerna sleto i förklädet, och läpparna rörde sig i ett ofattbart mummel.

Kusken satt och såg på henne, till dess att skräcken, som tyngde henne, också meddelade sig till honom. Det började darra i hans gamla matta händer och i hans tandlösa käkar.

— Har du kommit i möte med Gamlefar? frågade han viskande.

Gamlefar, det var tomten. Han gick aldrig under något annat namn där på gården.

— Nej, sade hushållerskan, och för Gamlefar skulle jag väl inte heller vara rädd. Han vill oss inget annat än gott.

— Du ska inte vara så säker på det, sade kusken. Han är allt en sträng herre, och på sista tiden har det nog hänt en hel mängd saker här på gården, som han inte har tyckt om.

— Om han vore så sträng, som du tror, skulle han väl inte låta ryttmästarn fara fram, som han gör.

Kusken sökte lugna henne: Du får lov att tänka på att du talar om husbonden.

— Jag kan väl inte för den skull låta bli att se, att han förstör både sig själv och gården, klagade hon.

— Det är ryttmästarn, som är herre på gården. Vi är bara hans fattiga tjänare, upprepade kusken med viktig röst. Men plötsligen slog stämman över, och han frågade med den yttersta ångest: Har han nu hittat på någon ny galenskap?

— Jag har stått vid salskammardörrn hela kvällen och hört på hur han har spelat bort alla sina pengar, sade hushållerskan, i det hon satt och vaggade fram och åter med kroppen. Då det blev slut med pengarna, spelade han bort hästar och kor. Då det blev slut med djuren, började han spela bort gården. Han sätter ut torp efter torp, skogsmark efter skogsmark, hage efter hage, åker efter åker och förlorar det alltsammans.

Kusken reste sig halft upp från sin plats då han hörde detta, som ville han skynda bort och förhindra all denna ofärd. Men så satte han sig ner igen i en känsla av vanmakt. Det är ryttmästarn, som är herre, sade han. Han kan göra vad han vill med det, som är hans. Men jag kan inte förstå, att Gamlefar inte blandar sig i spelet.

— Han håller alltid till här i stallet, han vet väl inte vad som händer inne hos oss, sade hushållerskan.

Det blev tyst en lång stund på loftet. Äntligen frågade kusken: Vem är det, som spelar med honom i natt?

— Det är kapten Duwe, han, som vinner, bara han rör vid tärningarna.

— Den karln är lika fattig på gods som på hjärtelag, sade kusken eftersinnande. Av honom kan ryttmästarn inte vänta någon barmhärtighet.

— Rätt nu äger han hela Töreby, sade hushållerskan.

Kusken tog upp bibeln, vände sig åt sidan för att komma i rätt dager och började läsa.

— Jag trodde, att jag skulle förlora förståndet, medan jag stod och hörde på dem, sade hushållerskan, så hemskt var det. I början voro de muntra och vår husbonde skrattade åt allt, vad han spelade bort. Men nu är de tysta, utom då vår ryttmästare har förlorat en ny åker. Då svär han, och den andre skrattar.

Den gamla kusken mumlade och läste, men han uttalade inga bibelord. Över hans darrande läppar kom ingenting annat än detta: Torp efter torp, skogsmark efter skogsmark, hage efter hage, åker efter åker.

— Vad hjälper det, att du läser? sade hushållerskan. Om du vore något till karl, skulle du gå dit in och med lock och pock få honom att sluta, innan han har spelat bort hela gården.

— Jag har tjänat så länge på det här stället, att jag vet hur lätt det är att få en Silverbrandt att sluta upp med något, som han har kommit igång med. Lika gärna kunde jag försöka väcka upp de döda.

— Ja, nog borde detta vara tillräckligt för att väcka hans far och mor upp ur mullen, sade hushållerskan.

Kusken slog igen boken. Det är det värsta med hela saken, att han inte förstår, att det inte går an att föra sådant liv på den här gården. Jag minns hur många gånger jag sa till hans salig far: Ge inte Töreby till Henrik, sa jag, han kan aldrig bli en herre efter Gamlefars sinne. Ge det till hans bror, som är stadgad och allvarlig, och låt herr Henrik få en gård, som inte medför ett sådant ansvar.

— Ja, nu går inte Töreby varken till herr Henrik eller herr August. Nu går det till den där kapten Duwe, tills han spelar bort det till någon annan.

Kusken reste sig beslutsamt. Han knöppte tröjan och tog töresticken ur klykan. Det syntes tydligt, att hans mening var att gå och försöka tala med husbonden.

Men då han lyfte upp töresticken, kom han att hålla den så, att det föll ljussken över den fyrkantiga öppningen i golvet, genom vilken han plägade klättra ner till stallet. Och nu sågo både kusken och hushållerskan, att det stod en tomte på stegen, som stack upp genom hålet. Han stod på översta stegpinnen, liten och grå var han och klädd i knäbyxor och grå jacka med silverknappar. Han lyssnade med sådan bestörtning och häpnad, att han såg ut att ha blivit alldeles förstenad.

Kusken och hushållerskan vände genast bort blickarna. Ingen av dem gjorde en min, som visade, att de hade sett tomten.

— Ja, nu tror jag det är bäst, att vi gamla människor går och lägger oss, sade kusken i en ton, som han sökte göra obesvärad. Du vet, att på den här gården behöver man inte sitta uppe om nätterna, också om olycka vore att vänta. Här finns den som vakar.

— Ja, du har rätt. Här finns en, som vakar, sade hushållerskan undergivet. Utan ett ord vidare lyfte hon upp lyktan från golvet, kröp ut genom luckan och försvann utför loftstrappan.

Då den gamla kvinnan kom tillbaka in i huset, var det hennes bestämda avsikt att genast gå till sängs, eftersom hon väl visste, att onödigt nattvak var det, som tomten minst av allt kunde förlåta. Hon trodde också, att han skulle ställa saken till rätta, då han nu hade hört vad som stod på. Men hon hade knappast hunnit lägga av sig något mer än den tunga nyckelknippan, förrän hon greps av så stark lust att få veta hur det nu stod mellan de spelande, att hon åter smög sig fram till salskammardörren.

Då hon böjde sig ner och satte ögat till nyckelhålet, såg hon, att ryttmästar Silverbrandt och kapten Duwe sutto kvar vid spelbordet. Ryttmästaren såg förfärligt trött och matt ut. Hushållerskan tyckte, att han blivit alldeles förändrad på den lilla stund hon varit borta. Han var varken vacker eller ung eller ståtlig numera, utan bleknad och förstörd med påsar under ögonen, rynkor i pannan och darrande händer. Duwe var röd i ansiktet, och ögonen stodo blodsprängda ut ur huvudet, men han dolde all upphetsning under godlynt prat och ett oupphörligt skratt.

Hushållerskan hade inte lyssnat vid salskammardörren i två minuter, förrän Silverbrandt sköt tillbaka stolen och utropade: "Nu är det slut, Duwe. Nu har jag inte mer kvar av hela gården än tallholmen här ute i sjön. Den får du låta mig ha kvar, så att det finns något på jorden, som jag kan kalla mitt.

"Duwe skrattade, men han såg inte nöjd ut. Det är synd att bryta av spelet, sade han. Då du har vågat allt det andra, så kan du väl också låta oss raffla om det där stenröset.

Silverbrandt gick fram och tillbaka i rummet. Det syntes nog, att han ännu var besatt av spellusten. Han sörjde inte så mycket över att han förlorat allting som däröver, att han inte kunde fortsätta att spela.

Vad sätter du upp emot holmen? frågade han.

Duwe betänkte sig ett ögonblick. Hushållerskan förstod, att han sökte finna ut en insats, som med säkerhet skulle förmå Silverbrandt att fortsätta.

— Jag sätter upp din ridhäst, sade Duwe.

Silverbrandt älskade sin ridhäst mer än något annat i världen. Han började svära alldeles förfärligt. Han frågade Duwe om han var den lede själv, eftersom han frestade honom på detta sätt.

Hushållerskan märkte, att var gång ryttmästaren under sin vandring kom till en mörk vrå av kammaren, så att Duwe inte såg honom, knöt han händerna i vrede.

— Det värsta är, att jag vet, att jag kommer att slå ihjäl dig, då jag får se dig rida på min häst och betalla på min gård, sade han till Duwe.

— Kan du inte unna en fattig karl att få det en smula sorgfritt på gamla dar? sade Duwe och skrattade. Du är ju ung och stark, du får dig snart både häst och gård på annat håll.

Hela tiden, som hushållerskan hade stått där, hade hon undrat vad det stod på med den dörren, som från salen ledde ut i förstugan. Gång på gång öppnades den på glänt och slöts igen. Men varje gång Silverbrandt gick förbi den där dörren, föreföll det, som om en liten band stacks in genom öppningen och vinkade åt honom.

Silverbrandt gick förbi dörren flera gånger utan att märka något, men så blev han stående och stirrade på den.

— Nå, kommer du nu? frågade Duwe.

— Jag är tillbaka om ett ögonblick, sade Silverbrandt och gick ut i förstugan.

Hushållerskan gled tyst som en skugga bort från salskammardörren. En sekund därefter stod hon inne i skafferiet med ansiktet tryckt mot ett litet fönster, som vette ut mot försugan.

Där stod Silverbrandt lutad över tomten. Gamlefar höll en liten lykta i handen, och från den spreds en smula ljus i det mörka rummet.

— Vad ger du mig, om jag lagar s, att du vinner igen gården? frågade tomten.

— Jag ger dig vad du vill, sade Silverbrandt.

Tomten stoppade handen i fickan och tog fram ett par tärningar. Om jag lånar dig de här tärningarna och du spelar med dem i natt, så tror jag nog, att du vinner igen gården, sade han till Silverbrandt.

Silverbrandt sträckte ut handen. Ge hit! Ge hit! sade han.

— Du får dem bara på det villkoret att du i morgon spelar med mig om en insats, som jag själv bestämmer, sade tomten.

Just i detta ögonblick skrek den stackars ugglan högt och hemskt. Silverbrandt såg upp och lyssnade.

en gamla hushållerskan märkte hur tomtens ögon började gnistra elakt och hatfullt. Hon ville slå in rutan och ropa åt sin herre att akta sig för att ingå något förbund med honom. Men i detsamma såg tomten upp mot henne med en fruktansvärd blick. Hon förblev stilla, utan att våga röra ett finger.

Men även Silverbrandt tycktes ha sett något fasansfullt hos tomten. Han drog tillbaka handen och stod på väg att bege sig in i salen.

— Så stannade han. Jag vet inte varför jag ska tro ont om dig, Gamlefar, du har ju alltid haft stor omsorg om den här gården, sade han. Du vill mig nog inte något annat än gott. Ge mig då tärningarna! I morgon får det gå hur det vill, bara jag i natt kan göra Duwe lika fattig, som han var, då han i förrgår steg in i den här förstugan.

ögonblicket därefter var Silverbrandt inne i salen.

— Nu sitter jag inte här längre och hör på ugglelåt och storm utan att få spela, utbrast Duwe. Nu går jag och lägger mig.

— Ska du inte först vinna av mig den där tallholmen? sade Silverbrandt i det han slog sig ner vid spelbordet.

Han tog då upp den lilla bågaren, i vilken tärningarna lågo, och skakade om dem. Sedan spelade han och Duwe i flera timmar, men Silverbrandt vann i varje omgång. Under tiden avstannade ovädret, ugglan fann vägen in till sitt bo, den gamla hushållerskan måste för trötthets skull gå till sängs, men Silverbrandt gick inte till vila, förrän han hade vunnit tillbaka åker efter åker, hage efter hage, skogsmark efter skogsmark, torp efter torp, så att hela Töreby var hans.

Det blev en präktig morgon efter den där ovädersnatten: hög, blå himmel, frisk luft och en speglande klar sjö.

Den gamla hushållerskan blev kallad in till bonden, medan han ännu låg.

Då hon öppnade sängkammardörren, tyckte hon, att något, som var litet och grått, skymtade förbi henne. Hon såg det bara så mycket, att hon hann att rycka till. Så var det borta.

Ryttmästar Silverbrandt låg mycket blek borta i sängen. Såg hon honom? frågade han.

— Nej, sade hushållersken av gammal vana. Det ansågs, att det inte var tomten angenämt, att man talade om, att man hade sett honom.

— Det var Gamlefar, sade ryttmästaren. Han gick just som hon kom. Han har varit här inne och spelat tärning med mig.

Hushållerskan stod och stirrade på husbonden.

— Gamlefar är inte riktigt nöjd med mig, sade han. Han vill hellre, att min bror ska få gården. Och det önskar kanske hon också.

Ryttmästaren såg helt besynnerlig ut. Den gamla kvinnan visste inte vad hon skulle svara.

— Ja, gamle Duwe, fick jag ändå bort från gården, förstår Silverbrandt. Jag hade tänkt löna Gamlefar för hjälpen med att låta det bli så här på gården, som han vill ha det, men han har ingen rätt tro på mig. Han sätter upp så besynnerliga saker att spela om, den där tomten. Han är värre än Duwe.

Hushållerskan började darra och mumla som under natten: Herren bevare oss!

— Nå, stå inte där, människa, och se bekymrad ut, sade Silverbrandt, utan skynda sig att putsa upp min uniform! Blanka upp bantlåret, skura knapparna och ta ur fläckarna! Ridhästen ska sadlas med den bästa munderingen. Manen ska vara kammad, stigbyglarna ska blänka och läderremmarna ska skina.

Hushållerskan såg förvånad på sin herre. Hon gick och kom genast åter med uniformen. På en sådan gård som Töreby fanns ingenting, som inte var putsat och fejat, blankat och välskött.

Så steg ryttmästar Silverbrandt upp, körde sig den blå uniformen, satte den trekantiga hatten till rätta på huvudet, band sabeln vid sidan och drog på sig de långa, styva handskarna. Han steg ut på förstubron och sprang upp på sin häst, som väntade sadlad utanför.

Han red två gånger runt om gården, sedan svängde han av neråt sjön, där den långa tvättbryggan, som skjuter rätt ut från stranden, fanns redan på den tiden. Han såg så präktig och grann ut, där han red, att allt husfolket kom ut för att se på honom. Och både kusken och hushållerskan sågo, att tomten lutade sig ut genom stalluckan och tittade efter gårdens ägare.

Då ryttmästaren kom ner till sjöstranden, red han ut på bryggan. Han satt stolt och hög i sadeln som en hjälte, och hästen gick med korta, dansande steg. Då de hade ridit bryggan till ända, uppstod en kort strid mellan ryttare och häst. Hästen ville vända, men ryttmästar Silverbrandt tvang honom med ridspö och sporrar att gå framåt. Och med ett högt språng kastade sig hästen ut i vattnet.

Alla, som stodo på gården, gåvo sig till att springa ner mot sjön. Men då de kommo dit, voro både häst och ryttare försvunna. De hade gått till botten genast utan att komma åter upp till vatten ytan.

De unga kalarna hoppade i båtar och rodde ut på sjön. Alla talade och sökte ge råd och hjälp, men den gamla hushållerskan höll sig stilla. Det tjänar ingenting till, sade hon. Det är tomten. Han har spelat bort sitt liv till tomten för den hjälp, som han gav honom i natt.

Då människorna, bestörta och förfärade, vände tillbaka upp till gården, stod Töreby tomte synlig för alla i stalluckan och viftade segerstolt med sin röda mössa.

Ty nu visste han, att det åter skulle bli ordning och stillhet och allvarligt liv på Töreby.

Hemskt. Polisen: — Det har ringt en person här i huset och sagt, att en karl som heter Beethoven håller på att bli mördad här.

Joo, då! Clary: — Jag tror inte att du har träffat min man förut eller hur?

Clary: — Jo då — jag var gift med honom för några år sedan.

Just det, ja. Patienten: — Jag kan inte förstå att mitt hjärta har blivit så svagt.

Doktorn: — Det är för att ni tagit för många hjärtstyrkare.

Näpst näsvishet. — Se, här tittar visheten ut, yttrade en ung sprätt till en professor, som hade ett hål på armbågen.

— Och dumheten in, svarade professorn.

Så Snabbt och Säkert Med En

McCormick eller Deering Radsåningsmaskin

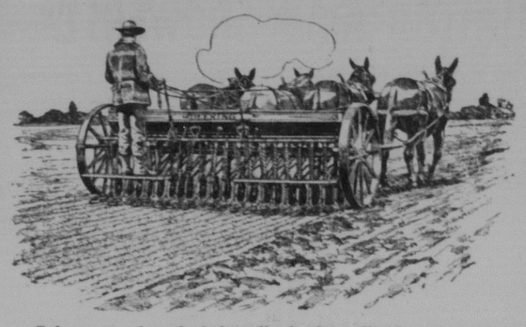

Sak samma hur fruktbar din jord är eller hur godt bearbetad såningsfeltet är, så kommer avkastningen att lida om utsädet ej placerats i jorden på ett rätt sätt. Du kan undvika detta. Försäkra din skörd genom att använda en McCormick eller Deering Radsåningsmaskin.

Om du kör ut på sädesfältet med en av dessa pålitliga radsåningsmaskiner kan du känna dig övertygad om, att utsädet kommer i jorden på ett ordentligt sätt. Intet korn blir förstört, ej heller kommer överhoppningar att ske eller högar att planteras bitvis utan kommer säden att bli jämnt distribuerad i jämna fåror och övertäckta till rätta djupet. Varje korn kommer att erhålla "a square deal."

Häst och Traktor Såningsmaskiner.

McCormick eller Deering-radsåningsmaskiner äro byggda för antingen häst- eller traktorkraft. Grässånings-"attachment" alltid tillgängliga. Öppnare av fåror för vad slags jord som helst—er agent kan lämna upplysning om den mest passande för er jord. För större kapacitet finns en International 28 "Marker Drill".

INTERNATIONAL HARVESTER COMPANY OF CANADA, Ltd.
HAMILTON, CANADA

WESTERN BRANCHES—BRANDON, WINNIPEG, MAN., CALGARY, EDMONTON, LETHBRIDGE, ALBERTA. N. BATTLEFORD, REGINA, SASKATOON, YORKTON, SASK.

DONOVAN & NORDQUIST
BARRISTERS, SOLICITORS ETC.
704 Lombard Bldg.
(Corner Main & Lombard)
Telefon A 1063
Geo. E. Nordquist L. L. B
W. J. Donovan.

Hur kommer det sig

att så många sjukdomar, vilka synbarligen trotsat berömda läkares konst, ge vika för de milda verkningarna av ett sådant enkelt husmedel som

DR. PETERS

KURIKO

Emedan den går direkt till roten av det onda, orenheten i systemet. Den är beredd av rena, hälsogivande rötter och örter och har varit i bruk i mer än hundra år.

Ej en apoteksmedicin. Tillhandahålles direkt från laboratoriet av

DR. PETER FAHRNEY & SONS CO.
2501 Washington Blvd. CHICAGO, ILL.
(Levereras tullfritt i Kanada.)

Glöm Ej Bort

Släkt, Vänner

Och Bekanta

i

Gamla Sverige

Om Ni insänder deras adresser GENAST

skola vi sända dem

Svenska Canada Tidningen

ABSOLUT GRATIS

Under minst sex månader

ALLA PRENUMERANTER som hava uppbetalt prenumerationsavgiften eller göra så nu, äro berättigade till detta Enastående Anbud

Sänd Edra Vänners Adresser i Sverige